

Met de trekschuit van Breda over de Turfvaart naar Antwerpen – dat had gekund

Ik vind het altijd verrassend om te ervaren hoe het landschap in de omgeving van Breda in de laatste honderd jaar veranderd is en hoe je de sporen van het verleden in het landschap terugvindt. Als ik ga fietsen, neem ik wel eens de 'Gids voor de Baronie van Breda' uit 1904 mee. Daarin staan fietstochten beschreven vanuit Breda naar bijvoorbeeld Gilze, Den Hout, Dongen, Steenberg en Roosendaal. Prachtige en

uitvoerige beschrijvingen van de natuur en de bezienswaardigheden in de dorpen en dat in een taalgebruik dat iedereen wel enthousiast moest maken.

Bij de Krabbenbosschen – tussen Breda en Rijsbergen – *“... hebt ge heerlijke wouden, nog weinig pasklaar gemaakt voor verwende wandelaars, een echt Noord-Brabantsch oerwoud, waarin men uren kan dwalen zonder iemand te ontmoeten, waar men slechts door natuurstemmen wordt toegesproken, heerlijk jubelend, of zacht ruischend.”* En wat te denken van Klein Zwitserland: *“... een zeer geaccidenteerd terrein, beplant met hoog en laag geboomte van velerlei soort ... (dat) wordt doorsneden door den Bijloop, die hier een diep ravijn heeft uitgesneden in den zandigen bodem.”* Daar gingen onze voorouders zich op zondagmiddag vermaken. Ik rijd de Sintelweg, zijstraat van de Rijsbergseweg, helemaal uit en ga net over de Turfvaart rechtsaf. Het pad loopt langs de vaart; aan het eind ligt het vroegere Klein Zwitserland. Nou, geaccidenteerd is het er nog wel en er zijn diepe ravijnen uitgeslepen, maar niet meer door de Turfvaart maar door de leden van een motortrialclub die hier in deze rustige omgeving, die aansluit bij het natuurgebied de Vloeiweide, hun gang mogen gaan.

Die Turfvaart is overigens in de loop van de geschiedenis van groot belang geweest in de ontwikkeling van onze streek. Vanaf de eerste decennia van de 17^e eeuw is hij gegraven. Hij diende om de turf naar bijvoorbeeld Breda te vervoeren; op de terugweg namen de schepen dan mest mee om de woeste gronden vruchtbaar te maken. Bekende families hebben aan de ontginning en de economische vooruitgang van het gebied ten zuiden van Breda een behoorlijke steen bijgedragen: Snellen, De Wijse, Van Bernagie en later Van der Hoeven.

Even terug naar de Sintelweg. Een van de zijwegen heet de IJzermolenweg. Zo'n naam vraagt om een onderzoekje. In 1763 heeft de Rotterdammer Johan Hoffman toestemming gekregen om een ijzerpletterij in het gebied van de Bijloop en de Turfvaart op te richten; daartoe richtte hij de ijzermolen op. De twee watertjes stromen hier in de buurt dicht bij elkaar. Hoffman werd verplicht om ze beide uit te diepen en te onderhouden. Op die manier werd de afwatering van het heide- en moeraswater vanuit het zuiden gegarandeerd. Het water van de Turfvaart werd gebruikt om de molen aan te drijven. In het begin van de 19^e eeuw werden er zware staven ijzer, wagenassen en ankers voor zeeschepen in de molen gemaakt. Na negentig jaar had de ijzermolen geen bestaansrecht meer en werd hij omgevormd tot

een oliemolen. In 1856 was het definitief gedaan met de molenactiviteit aan de Turfvaart. Het was in die tijd dat het plan ontstaan is om de Turfvaart zodanig te verbreden en te verdiepen dat er een scheepvaartkanaal tussen Breda en Antwerpen zou ontstaan. Dat is helaas niet doorgegaan. Stel je eens voor, met een plezierjacht langs de Lokker en door de Pannenhoef naar Antwerpen!

De overkant van de Rijsbergseweg, waar men eertijds "uren kon dwalen zonder iemand te ontmoeten", is historisch erg interessant, al was het maar vanwege het feit dat hier in de buurt van Effen en Rijsbergen in 1794 de eerste gevechten in Nederland met de Fransen plaatsvonden. De gemeenten Hage (Princenhage) en Rijsbergen zagen twee eeuwen eerder het belang van dit gebied al in.

Ze hebben vanaf 1607 een grensconflict uitgevochten met o.a. als inzet de Buikse Hoef. De plaats waar die grote boerderij gestaan heeft, is nog te herkennen in het landschap. Als je de Montenslaan inloopt, dan zie je na een paar honderd meter aan de linkerkant de resten van de gracht die om de hoeve gelegen heeft en de dam over die gracht naar de plaats waar hij gestaan heeft. Toen de gemeenten in 1729 (sic!) het conflict beslecht hadden, zijn er hardstenen grenspalen geplaatst waarvan er hier nog twee te zien zijn op particulier terrein. Op de oostkant van de palen staat HAGE en op de westkant RIJSBARGEN.

Met streek- en feitenkenner Ad de Klerk loop ik het weiland naar de meanderende rivier in. Hij wijst mij op duidelijke verhogingen in het landschap: de Wal van Mendoza. Daarachter in het bos ligt de hoge en steile Tafelberg; beide onderdeel van een militair project: de Spanjaarden sloten hier in de Tachtigjarige Oorlog de AA of Weerijf af, zodat de inundatie rond Breda niet plaats kon vinden en zij met droge

voeten tot aan de vesting Breda konden lopen. In 'Landgoederen in Noord-Brabant' wordt deze theorie naar het land der fabelen verbannen. De verhogingen zouden een soort voorpost zijn geweest in de Zuiderwaterlinie, een verdedigingslinie die omstreeks 1700 door de vestingbouwkundige Menno van Coehoorn van de Noordzeekust in Zeeland tot Grave is aangelegd.

1. Klein Zwitserland anno 2013: motortrialterrein
2. De brede gracht van de voormalige Buikse Hoef
3. Aan de bosrand ligt de 'Wal van Mendoza'

17 april 2013